

RECENZII

250 de ani de nemurire ***Meditații beethoveniene* cu George Bălan**

Lavinia Coman

Anul trecut lumea culturală a marcat împlinirea unui sfert de mileniu de la nașterea unuia dintre cei mai importanți creatori de muzică din toate timpurile. Ludwig van Beethoven, cel care a revoluționat arta sunetelor, determinându-i ascensiunea spre modernitate, a fost sărbătorit în mediul artistic românesc atât prin festivaluri și programe jubiliare ale filarmonicilor, cât și prin evenimente editoriale adecvate. La loc de onoare printre acestea se află inițiativa editurii SENS din Arad de a reedita o carte cu totul deosebită. Este vorba despre volumul *Meditații beethoveniene. Lupta cu singurătatea*, semnat de reputatul teolog, filosof și muzicolog George Bălan și apărut inițial la editura Albatros, în anul 1970. Aflat pe atunci în epoca tinereții ardente, autorul se hotăra să-i dedice titanului o carte. Ceea ce a rezultat din acest vis îndeplinit nu seamăna nicicum cu o monografie. Era mai degrabă rodul unei adânci introspecții, peste care se așternea un titlu generic, vag și incitant: meditații beethoveniene. Conținutul cărții avea să se constituie într-o substituie impresionantă, exegetul împrumutând vocea titanului. Discursul său este atât de convingător și de natural, încât îi determină părerea că tot ce a susținut în urmă cu 50 de ani își păstrează și astăzi pe deplin viabilitatea.

Prima secțiune vorbește despre *singurătatea biruitoare și biruită*. Autorul trece direct la miezul faptelor, prezentând fără menajamente problema problemelor: „Nu e deloc greu de

imaginat iadul pe care trebuie să-l fi simțit Beethoven în sufletul său când împlinea treizeci de ani de viață. Scris ca de un supraviețuitor ce de-abia își vine în fire după o infernală experiență interioară, testamentul de la Heiligenstadt (6 octombrie 1802) – acest document fundamental al biografiei beethoveniene – ne reamintește că titanii nu se nasc, ci devin... Un zid s-a ridicat între el și lume. Aproape totală, surzenia îl împiedică să mai aibă relații normale cu oamenii. Orgoliul îl înrădăcinează încă și mai adânc în izolare: nu suportă gândul de a fi pus într-o penibilă inferioritate, de a se simți compătimit. Complicația pe care această situație o aduce în viața lui sentimentală îl consumă înnebunitor de dureros. Cel mai cumplit lucru este însă nu îndepărtarea de el a lumii din afară, ale cărei sunete le percepe tot mai stins, ci conturarea, înlăuntrul său, a unei lumi de a cărei existență n-avusese habar și care se apropia dătător de fiori...deoarece noua realitate are contururi stranii și adesea înfricoșătoare, iar licăririle ei trezesc mai degrabă spaimă decât liniște, căci sunt asemenea fosforescențelor dintr-o pădure cufundată în nopțe pe care trebuie s-o străbați singur...”¹

În continuare, eroul se întreabă, pe bună dreptate, cum va putea face față cumplitelor situații de a nu-și putea controla auditiv compozițiile. La 32 de ani, mândrul creator suferă umilirea de a-și pierde simțul determinant pentru muzician, aflându-se condamnat la izolare, ceea ce îl chinuie îngrozitor. Căci o parte din ființa lui se bucura de viață, năzuia spre atenția, admirația și iubirea semenilor. Strigătul disperat rezultă din zbaterea lăuntrică, din care nu lipsește tentația sinuciderii, ca refuz de a duce „o viață de cârțiță”, care nu merită să fie trăită. Urmează lupta cu Dumnezeu și cu tentația necredinței. Vocea din adâncurile ființei îi spune: „Nu de la tine este viața ca să ți-o poți lua când vrei. Venirea ta pe lume și plecarea spre cele veșnice nu fac parte din cele asupra cărora ai dreptul de a decide. Consideri că destinul e crud cu tine? Dar ești cel puțin priplit: asta o poți ști numai în momentul socotelii finale, când

¹ George Bălan, *Meditații beethoveniene. Lupta cu singurătatea*, Ed. SENS, Arad, 2020, p. 17,18.

traectoria se va fi conturat complet, iar tu vei simți, prin semne foarte precise, că te afli la capătul ei. Deocamdată însă niciun asemenea semn nu ți s-a arătat. Cum poți tu stabili ce fel de destin ai avut când ești încă în plenitudinea forțelor și la început de drum? Ai răbdare. Chiar de nu-ți va fi dat să cunoști satisfacții, nu-ți rămâne decât să-ți duci curajos crucea până când vei fi izbăvit de ea. De-abia atunci vei înțelege rostul trecerii tale prin lume și vei putea aprecia felul cum s-au purtat cu tine forțele împotriva cărora ridici mânios pumnul. Oricum, a-ți curma firul vieții înseamnă să te încarci cu o răspundere la fel de mare ca aceea a uciderii aproapelui. Ce importanță are că viața îți aparține ție sau îi aparține altuia? De altfel, când vei dobândi înțelepciune, îți vei da seama că între tine și aproapele tău nu există nicio diferență, existențele voastre fiind manifestări ale aceleiași unice Vieți. Esențial și strigător la cer e nu a cui viață o răpui – distincția e lipsită de însemnătate – ci faptul că ai îndrăznit să te atingi de ceea ce nu-ți e permis măcar să lovești, necum să nimicești! Sus s-avem inimile, Beethoven! Îndrăznește și continuă-ți drumul, oricât ar fi de deasă noaptea prin care va trebui să înaintezi!”¹

Urmează o perioadă de frământări cutremurătoare, cu pendularea între abisurile deznădejdi și culmile bucuriei de a trăi. Artistul e învingător al coșmarului interior și al limitărilor dinafară. Sinceritatea și curajul îi sunt aliați puternici în această bătălie titanică. Noua perspectivă îi permite să afle că „paradisul din care se simțea alungat era nu atât tinerețea sa zburdalnică și fără griji, ci ceea ce fusese muzica până atunci: dulcea armonie a omului cu divinitatea, cu sine și cu lumea. Suferința pe care trebuia s-o accepte o anunța pe aceea ce aștepta muzica în general, pentru a o face și pe ea lucidă sau tocmai deoarece de o vreme tindea și ea confuz spre luciditate – această stare după care, când n-o avem, râvnim, iar când o obținem, regretăm amar că am dorit-o”.² Exegetul urmărește atent evoluția stărilor care-l asaltează pe creator. Depășise desigur disperările de tip wertherian, dar melancoliile negre

¹ Idem, pp. 23, 24.

² Ibid., pp. 35, 36.

continuau să-l bântuie și lăsau în urma lor pustiu și urât, chiar și atunci când aveau un caracter filosofic: „N-au răsunit niciodată în muzică tânguiri, gemete și strigăte ca acelea care încep să se facă auzite odată cu Beethoven. Iată însă că și pe acest plan se manifestă dualitatea faustică a sufletului său. Căci tocmai atunci când se simte mai zdrobit sub povara asprului său destin, zdrobit până la a crede că nu va mai fi în stare să-și revină, o forță prometeică se trezește brusc în el, îl smulge autocontemplării îndurerate și îl face să-și ia cu îndrăzneală avânt spre culmi. Iar titanismul aspirațiilor și efortului pentru înfăptuirea lor este și el incomparabil cu toate exaltările și impetuozițiile evocate până acum de muzică. Chipul lui Prometeu capătă însă uneori trăsăturile trufașe ale lui Lucifer, elanul eroic se transformă într-un asalt uzurpator al cerurilor. Anunțându-l profetic pe eroul romantic care va încremeni apatic în transformarea sa iremediabilă, Beethoven îl anticipa nu mai puțin profetic pe „supraomul” nietzschean care va proclama forța ca supremă justificare a dreptului la existență și nu se va lăsa reținut de niciun scrupul în afirmarea de sine.”¹

Odată ajunși în mijlocul universului sonor beethovenian, îndrumătorul nostru ne oferă parcursul unui nou itinerar, prin care vom pătrunde într-o altă lume. Este lumea unde luăm contact direct cu *Fructele luptei cu singurătatea*. „Cine sunt eu?” se întreabă încă de la început titanul, încercând să facă din Muzică mijlocul predilect al investigației interioare. Cele 32 de sonate pentru pian de Beethoven, socotite de un mare interpret modern ca fiind adevăratul Nou Testament al pianistului, iată ciclul monumental a cărui parcurgere ne va permite să urmărim aproape pas cu pas traiectoria sufletească a compozitorului.

Din rațiuni didactice, marele ciclu beethovenian dedicat pianului a fost împărțit în *sonate de tinerețe*: op. 2, op. 7, op. 10, *sonate de maturitate*: op. 13 supranumită *Patetica*, introducând principiile expresive de bază care confereau o scandalizantă noutate mesajului beethovenian: interogația, obsesia, caracterul implacabil (p. 67); un interludiu ca o

¹ Ibid., p. 37.

reîntoarcere la anii tineri, apoi op. 22, op. 26 prin care inaugurează procedeul spargerii modelului tradițional, apoi cele două sonate op. 27, sonata op. 28, sonatele op. 31 nr. 1, 2 și 3, urmate de op. 49, două sonate de tinerețe pe care le revizuieste și le include în ciclu. Vine apoi sonata *Aurora* op. 53 în do major, care, după aprecierea comentatorului, s-a născut din cea mai elevată dragoste: dragostea singuraticului care s-a detașat de oameni pentru a-i putea cuprinde pe toți. Dictonului „prin suferință spre bucurie”, *Aurora* îi adaugă dictonul „prin bucurie spre dragoste” (p. 101).

Dramaticul periplu ne poartă apoi către acel zguduitor mesaj al *Appassionatei* op. 57, care povestește, poate, despre „eroica trântă a spiritului cu tot ceea ce amenință integritatea și limpezimea” (p. 105). În acest final, comentatorul întrevide iluzia salvării, care este, în realitate, înveșmântarea înșelătoare a deznodământului tragic, ce prefacă în scrum suferința și speranța. În șirul ce a atins deja pragul măreț al ultimelor sonate, se regăsește, ca o insulă a trăirii sentimentale, Sonata op. 81 a, *Les Adieux*, ale cărei trei părți denumite *Les Adieux*, *L’Absence* și *Le Retour*, ne pregătesc aventura spre noi orizonturi, spre noi experiențe și spre noi adevăruri muzicale. Ultimul mănunchi de cinci sonate ne propulsează pe teritoriul abia cucerit în lupta zguduitoare cu sine și cu lumea, căutând temeieri pentru a putea răspunde întrebării capitale: „Cine sunt eu?”

Cartea prezintă apoi opinii estetice despre locul uverturilor, al celor nouă simfonii și al *Missei solemn*, pentru a încheia cu susținerea privind aportul inovator al cvartetelor. El încearcă să răspundă, retoric, desigur, întrebării torturante dar esențiale: „muss es sein?”, care-și primește de îndată răspunsul hotărât: „es muss sein!”

La capătul unei lecturi intense, captivante și imposibil de uitat, cititorul fermecat va ține în mâini cu evlavie această carte pe care noua și eleganta prezentare o datorează editurii SENS din Arad. Paginile volumului sunt înviorate de numeroase imagini, majoritatea fiind prea puțin cunoscute, ale titanului, în diferite momente ale vieții sale. În anexă putem citi tragicul testament de la Heiligenstadt și putem analiza harta astrală a

lui Beethoven, astrograma interpretată de Silvana Higyed. Gândul nostru se îndreaptă, plin de recunoștință, către editura SENS și directorul acesteia, Horia Pușcașu, deopotrivă om de spirit și de temerară acțiune culturală. S-a împlinit astfel, în anul al 250-lea de existență a marelui muzician, un dublu gest de restituire spirituală. Cu acest volum editura a inaugurat ciclul integral al amplei bibliografii semnate de George Bălan în limba română. E un proiect vast de promovare a muzicologiei românești în actualul context universal, a cărui materializare o așteptăm cu maxim interes.

SUMMARY

Lavinia Coman

250 years of immortality

Thoughts over Beethoven with George Bălan

Last year the cultural world highlighted a quarter of a millennium since the birth of one of the most important composers in all times. Ludwig van Beethoven, the one that innovated the art of sounds, determining the music's path towards modern times was also celebrated in the Romanian artistic environment. In the frame of this event, the publishing house SENS in Arad issued a second edition of a special book. This book is called *Thoughts over Beethoven. A struggle with solitude*, signed by the renown theologian, philosopher and musicologist George Bălan and it was first published at Albatros Publishing house in 1970. As he was a young writer back then, George Bălan decided to devote a volume to *The Titan*. The result is not a monography but the outcome of a profound introspection over which a simple, vague and exciting title was layed: *thoughts over Beethoven*. The content of this volume was about to become an impressive substitution that the author made between himself and *The Titan*.

Traducerea rezumatelor: Andra Apostu